

Kutatás örve alatt (8.)

(A délvidéki vérengzés feltárásának politikai összefüggései)

Valami oka csak van annak, hogy ilyen dögöve halad az 1944/1945 során lezajlott délvidéki vérengzés kutatására alakult magyar–szerb akadémiai közös bizottság munkája. Sokan emlegetik, amiatt van ez így, mert sem a magyar, sem a szerb akadémia nem ad rá pénzt. Nem azt firtatjuk, ad-e, vagy hogy az akadémia rendelkezik-e erre szánt pénzzel, hanem magát a téblábolás tényét, mert annak is megvan az oka. Írásunkban azt taglaljuk, mikor kellett államhatalmi, tudományos, egyházi vagy egyéb szervezetnek dönteniük a vérengzésről valamilyen formában, s végül azzal, hogy most ismét dönteni kell-e, hogy végre érdemi munka folyjon. Az elemzést a vérengzés kezdetétől a napjainkig terjedő teljes időszakra terjedően végezzük, természetesen csak a legsúlyosabb döntésekre korlátozva.

Moša Pijade volt a fő ideológus, Aleksandar Ranković Marko a belügyek – titkosrendőrség, fogolytáborok, börtönök – teljhatalmú irányítója, Slobodan Penzić Krcun a szerbiai belügyi vezér. Nélkülük tömegirtás ügyében nem lehetett dönteni. S persze voltak az igen buzgó végrehajtók, akik a magyarok lakta vidéken kisistenkedtek: Lazar Brankov¹, az óbecsei születésű, később Budapesten sokféle gyanús szerepet eljátszó figura, többek között a Rajk-per egyik főszereplője; Nikola Kmezić, a későbbi tartományi kormányfő. Meg azok a személyek, köztük magyarok is, akik a háború után lejátszott koncepciós perekben vállaltak bírói vagy ügyészi szerepet. Köztük volt Varga Péter, Kovács Kálmán és Gyetvai Károly. Ha kellett a vádat képviselhették, más esetben az ítélkező testület tagjai között találjuk némelyiküket. Az elsőnek említettéről alig is tudni többet, mint hogy a büntetőtanács tagjaként ott volt a háború után Újvidéken lefolytatott bűnperekben, majd szinte nyomtalanul eltűnt a süllyesztőben. A perek egyik bírója, később a tartomány egyik főbírója a hosszú életet megért Stevan Krdžalić volt. Ezen említettek közül senkit sem lehet már felelősségre

vonni azon oknál fogva, hogy egyikük sem él már. Ettől függetlenül a történelmi tényeket ki lehet rólok mondani. Elsősorban azt, hogy közülük kinek állt hatáskörében a katonai közigazgatás idején lezajlott vérengzés elrendelése, támogatása, eltűrése, későbbi leplezése. Ivan Rukavina, a Bánság, Bácska és a Drávaszög területére bevezetett katonai igazgatás egyszemélyes parancsnoka kétségtelenül szintén a felelősök közé sorolható. Két, általa jegyzett dokumentum is bizonyítja ezt. Az egyiket A. Sajti Enikő idézi², közölvén, hogy a főtiszt leírta: neki az egyik feladata a hatáskörébe utalt területen biztosítani a délszláv jelleget. A másik a – félreérthetetlenül szláv – nemzeti érdeket szolgáló intézkedéseinek a bevezetése.

AKIK BIZONYOSAN VÉTKESEK A MAGYARIRTÁSBAN

Valamennyi jugoszláv vezetőé közül Tito felelősségét lehet a legkönnyebben bizonyítani. Csupán kettőt a sok közül hadd említsünk. Az egyik: a Versecen kiadott, a katonai közigazgatás bevezetéséről szóló rendelete. A másik egy utólag támadt, Juhász Géza egyetemi tanár által írt levél.

Az előbbi, ma már sokat idézett rendelet nem említi ugyan olyasmit, amiről Rukavina szólt, ám a történeteket Tito sosem hányta szemére beosztottjának, noha másokkal szemben – utólag – megjárta ilyesmit. Konkrétabban ír a vérengzésről és a felelősségről Isa Jovanović tartományi politikai párttitkár az *U službi revolucije (A forradalom szolgáltatásban)* címen megjelent könyvében a 198–199. oldalon.³

■ MATUSKA Márton
(Folytatjuk)

1 A budapesti börtönéből 1956-ban kiszabadult Brankov élete végéig Párizsban élt. 1944 végén, 1945 elején ő volt a legfőbb irányítója az Óbecsén és a környékén folyó eseményeknek. Hatáskörébe tartozott Csúrog és Zsablya is. A kilencvenes években egy jugoszláv újságíró a francia fővárosban fölkereste és rákérdezett, mit tud a délvidéki vérengzésről. Ő kijelentette, hogy ez merő kitalálás, hiszen annyi ember kivégzéséhez, mint amennyit a magyar kutatók emlegetnek, Tito hadseregének nem volt elég fegyvere sem.

2 In: *Impériumváltások, revízió, kisebbség*, Napvilág kiadó, Budapest, 2004., 320. o.

3 Kiadó: Institut za istoriju, Edicija „Vojvodina u borbi”, Novi Sad, 1987.